

By presenting his own version of the course of past events, Valery Shevchuk enriched the national historical romance not only with existential problems, with ironic overtones, with motivated psychological interpretation of images, with an interesting composition and story structure and with a stylistic texture.

Keywords: *reimagining, irony, modeling, existentialism, love, character, portrait.*

DOI 10.31392/NPU-nc.series 8.2019.12.07

УДК 82.091

Леся Дубас

МОТИВИ САМОТНОСТІ, ВІДЧУЖЕНОСТІ ТА ПОШУКУ СВОБОДИ У ПРОЗІ ФРАНСУАЗИ САГАН

Анотація. У статті розглядаються проблеми любові, кохання, свободи вибору у прозі Франсуази Сеган, які є центральними у творчості письменниці. Особливу увагу письменниця приділяє проблемам самотності, спустошеності, пошуку абсолютної свободи, що пов'язано з боротьбою за виживання, трагізмом існування людини. Екзистенціалізм у прозі письменниці простежується крізь розкриття змісту категорій «буття» та «смерть».

Ключові слова: *мотив, поетика, самотність, пошук свободи, екзистенціалізм, психологічний роман.*

Екзистенціалізм як один із провідних філософських і літературних напрямів ХХ століття став магістральною ознакою індивідуального стилю багатьох авторів, зокрема й французької письменниці Франсуази Сеган. Як представниця екзистенціальної течії Ф. Сеган особливу увагу у художній прозі приділяє мотивам самотності, спустошеності, примарності життя. Вони пов'язані із пошуком людиною абсолютної свободи, її боротьби за виживання, розкриттям трагізму існування людини, що викликане реальними історичними подіями та абсурдом буття ХХ століття.

Проблема любові, кохання та свободи вибору дій є головною темою творчості французької письменниці Франсуази Сеган. Саме через кохання письменниця перевіряє чи відбувся герой як особистість. Здатність кохати є мірилом індивідуальності, адже розвитку любовних відносин героїв, глибокому зануренню в ці почуття зовні нічого не заважає: ні матеріальні проблеми, ні діти; нема хвороб, гріха, провини та страху перед Богом.

Мета статті: на основі художнього тексту дослідити у прозі Ф. Сеган вияв мотивів самотності, відчуженості, конфлікт добра та зла.

Виклад основного матеріалу. Проза Ф. Сеган глибоко психологічна. Самотність людини в світі абсурду, де всі люди один до одного чужі, ворожо налаштовані, стомленість пошуками істини є характерною рисою творчості письменниці. Любовні драми в її романах мають характер певних екзистенціальних ситуацій. Всі любовні колізії є не як звичайні окремі випадки із життя, а як логічний наслідок екзистенціальної трагічності людського буття. Але при цьому письменниця намагається підкреслити значимість та велич особистості, не показує людину зігнутою, нещасною, приреченою до загибелі.

Велич особистості Ф. Сеган знаходить в одухотвореному почутті любові. Суспільство недосконале, шкала цінностей є іншою, все перевернуте, інші є духовно-моральні критерії, стирається грань між нормою та відхиленням від цієї норми. Таким чином з'являється абсурд – риса, яка притаманна екзистенціальному мисленню. Письменниця використовує нові художньо-виразні стильові прийоми, як-от ретардація (навмисна затримка дії), недомовленість та стриманість оповіді, вступні епізоди як засіб розкриття внутрішнього світу героїв.

Намагаючись розкрити психологічний стан героїв, письменниця використовує внутрішній монолог, прийом авторської бесіди із читачем. Вся оповідь будується у формі розгорнутого монологу-дискусії. Ф. Сеган завдяки багатству образів вказує, що кохання – це потенціал кожної людини. Всі люди здатні зійти на вершину любові, але багато з них закривають для себе цей шлях: одні – в ім'я насолод, інші перетворюють своє життя в гонитву за грошима,

владою, престижем. Надіючись, що таким чином придуть до повноцінного існування. Але це інший шлях, не завжди правильний. Наповнити себе можна лише через любов.

Людиною все більше керують цінності низького порядку – духовна черствість, невдячність, всюдозволеність, переступання всіх кордонів та норм, багатство та гроші за будь-якої ціни. Цей загальний лад прирікає людей до духовної самотності. Люди занурені в себе, в особисті справи, турботи, негаразди. Спілкування між близькими атрофується, переходить в монолог.

Перший роман Ф. Саган «Добрідень, смутку!» (1954 р.) став сенсацією у літературному житті Франції. Чиста та проста сповідь сімнадцятилітньої дівчини Сесіль, життя її безтурботне з меланхолічним присмаком, але порушується низкою любовних подій. Сесіль з батьком, багатим вдівцем-бізнесменом, безпечно відпочиває на березі моря. У батька є коханка, а дочка, у свою чергу, завела роман з молодим сусідом по замиському літньому будинку. Цю ідилію порушує добропорядна подруга померлої матері Сесіль – Анна, яка приїхала погостювати. В романі розгортаються відносини між батьком Сесіль та Анною, але для Сесіль ці взаємини не до вподоби, вона плете інтриги, що в кінці губить Анну. Ф. Саган розповіла нам просту та нехитру історію, де нема складних філософських сентенцій, дидактичних наuczань. Проте цей простий сюжет, безперечно, схвилював мільйони читачів своїм невимушеним, розкутим тоном, в якому дівчина без тіні збентеження розповідає про радості плотської любові, яка ні до чого не зобов'язує. Як і в минулі часи, батько та дочка повернулися після відпочинку до Парижу, продовжують вести такий легкий та вільний спосіб життя, націлений виключно на задоволення та радісний тріумф.

Сила «простого сюжету» – у радикальній трансформації романного часу та ідей. У минуле відійшли безпосередні візуальні враження від масштабів вселенських потрясінь, впали вікові духовно-моральні традиції. Ф. Саган усвідомлено, не емпірично відчула нове світосприйняття свого покоління та відобразила діалектику добра і зла.

Ф. Саган чітко розділяє моральні норми. Героїня Сесіль виступає як виразниця авторських роздумів та ліричних відступів. Для головної героїні життя є швидкоплинне, сьогоденне, без зобов'язань, без докорів сумління, без серйозних роздумів. Внутрішній драматизм роману складає конфлікт між Сесіль та Анною. Анна уособлює моральність та порядок. Вона обмежує Сесіль у її всюдозволеності, не надає їй повної свободи. Анна дізнається про зраду коханої людини, що є спланованою інтригою Сесіль, сідає в машину і від'їжджає. Через деякий час Анна гине в автокатастрофі. «... Анна нам зробила царський подарунок – надала чудову можливість вірити у нещасний випадок» [2, с. 216], – з часткою смутку примічає Сесіль. Насолода та гедонізм отримують владу над розсудливістю та розважливістю. Цей конфлікт набуває іншого забарвлення, стають очевидними бездуховність, порожнеча існування Сесіль. Людина для неї – носій не моральних цінностей, а виключно основа для насолод. Для Сесіль та її батька кохання позначає лише особисті приємні відчуття від різних партнерів. Для Анни кохання – це духовний початок, це бути потрібною комусь. Сесіль це розуміє і оцінює людські якості Анни, її гідність та культуру. Вона змогла б полюбити її, якби це не було перешкодою для свободи та насолод Сесіль. Не випадково роман має назву «Добрідень, смутку!». Це затамований смуток, почуття незадоволеності у поєднанні з безтурботним сподіванням на життя. У головної героїні вже нема приводу для смутку, але загибель Анни викликала в душі дівчини моральне потрясіння, усвідомлення порожнечі життя, яке вони з батьком вели і будуть далі вести, іншого існування вони не уявляють.

Світ цінностей, які відстоювала Анна, безнадійно застарілий для молодого покоління. В основу сюжету покладено особистий випадок з глибоким соціально-психологічним узагальненням. Камерність та вибірковість цього твору, відірваність від філософії та зайвої соціологізації не зменшило його ідейну насиченість. Літературознавці розглядають цей роман як психологічний.

Саме перший літературний досвід Ф. Саган є своєрідним маніфестом молодого покоління, що відчуло моральну порожнечу світу, в якому починає жити. Образ головної героїні Сесіль

уособив безліч особистих доль покоління письменниці, які наштовхуються на порожнечу життя, безперспективність та відчай.

Ф. Саган вдалося створити незвичайний тип особистості – індивід, який знаходиться на певному рівні самосвідомості, де він протиставляє себе іншим людям. Сесіль знаходиться на тому рівні просторово-часової обмеженості людської самосвідомості, яка характеризується втратою цілісного бачення – бачення взаємозв'язків всього з усіма. Бачачи перед собою перешкоди, не маючи можливостей подолати їх розумною поведінкою, Сесіль почувається самотньою, протистоїть усьому світу. Обмеженість мислення приводить її до невірних рішень про те, що світ може існувати лише для неї. Ф. Саган показує світ очима молоді та недосвідченої дівчини з ще несталим, суперечливим поглядом на світ. У Сесіль домінує споживче відношення до свого оточення. Споживацтво призводить до інфантильності, похмурого настрою, хворобливих реакцій та смутку. У романі цей смуток кожен відчуває по-своєму. Такий конфлікт поступово стає характерним не тільки для молодого покоління, а для старшого також.

Розмитість кордонів між добром та злом, невизначеність ціннісних критеріїв відзначено у романі «Певна усмішка» (1955 р.). У назві роману прослідковуються характерні взаємовідносини між головними героями – дівчиною Домінік та її коханцем Люком, який набагато старший за неї. Вона кохає щиро та палко, а для нього – досвідченого спокусника – це просто один любовний зв'язок без продовження. У цьому романі екзистенціальне бачення Ф. Саган проявляється скрізь: у манері поводити себе у респектабельному суспільстві, де назріває конфлікт любовного трикутника, в потягах, що дає героям короткострокове розслаблення. Постійно відчувається самотність і втома, коли перепони прожитого дня позаду, але не хочеться глибоко занурюватися у плани на майбутнє. «Нам добре тільки тоді, коли ми втомлюємося» [3, с. 129], – робив висновок Люк. Героїв «Певної усмішки» (1955 р.) характеризує «вічне пригнічення», «холодне тремтіння», «нервові усмішки», «настирлива апатія». Від початку роману ми занурені у почуття смутку, що є продовженням настрою першого роману «Добридень, смутку!». Героїня Домінік зізнається: «Мені було добре, але завжди в мені, ніби то тепла жива істота, був той присмак туги, самотності...» [3, с. 91]. Її щира любов не є випадковістю, це один випадок із загального взаємного непорозуміння, яке тепер стало закономірністю у взаємовідносинах між людьми. Це Ф. Саган намагається довести у романі «Через місяць, через рік».

Письменниця ілюструє життя невеликої компанії із богемно-інтелігентного середовища Парижу, демонструє любовні невдачі у різних варіаціях. Серед них є актори, режисери, студенти та письменники. В романі відсутня ворожнеча, всі доброзичливі один до одного та приємні у спілкуванні. Але у коханні вони нещасливі по-своєму, нема повністю щасливої пари. У механізмі людського спілкування щось зламалося, розклеїлося, кохання вже непотрібне, міражне. Ф. Саган протестує проти духовного зубожіння, сірості сучасного суспільства з його споживчим ставленням до життя, зображує богемне суспільство. Вона щиро переймається відсутністю духовності як у людських відносинах, так і в літературі.

У романі «Сонячний промінь у холодній воді» (1969 р.) письменниця знову показує конфлікт живого справжнього почуття з аморальною дійсністю. Заголовок роману – рядок з вірша Поля Елюара, який має велике смислове навантаження: «сонце» висвітлює справжню любов, але не в змозі зігріти «холодну воду» бездушного існування паризького журналіста Жіля.

Ф. Саган не оминає увагою основну тему французького екзистенціалізму – тему смерті. Категорію «буття-смерть» письменниця визначає не тільки через особистісні відчуття і особисту скінченність життя. Ф. Саган писала: «Смерть – я не говорю про фізичну смерть – уявляється мені у чорному оксамиті, в рукавичках і в будь-якому випадку чимось непоправним, закінченим...».

У романі «Риб'яча кров» письменниця розгортає філософські сентенції щодо повної відповідальності людини за свої минулі помилки перед власним сумлінням. У цьому монументальному художньому творі Ф. Саган розповідає про байдужість та легковажність

представників голлівудського світу та світських парижан. Їх хвилюють проблеми особистого прибутку та любовні пригоди; кінематографічна ейфорія накриває сценічний світ, люди не відчувають небезпеки. В цьому романі Ф. Саган використовує прийом ретроспективного аналізу. Психологізм, який властивий її ранній прозі, поєднується зараз у цьому романі з біологічною теорією наслідування. Головний герой роману – Константин фон Мекк – був онуком пруського юнкера. Юність героя проходила в Німеччині, що значно позначилося на формуванні його психологічних рис. Він тривалий час не може повірити у звирячі вчинки німців. Трагічний і закономірний фінал цього роману.

У ранній прозі Ф. Саган зіштовхується з авторською недомовленістю, у романі «Риб'яча кров» (1987 р.) недомовленості немає. Всі акценти розставлено чітко і безперечно. Проблема морального вибору у романі стоїть дуже гостро. Сила звички підштовхує Мекка до зради. Він співпрацює із нацистами, але осмислює тяжкість злочинів, заподіяних французам, власне жалюгідне становище і закінчує життя самогубством.

Висновки. За допомогою вибудованої галереї образів Ф. Саган відображає стан сучасної їй інтелігенції. Її герої протестують проти зубожіння, сірості сучасного суспільства з його споживацьким відношенням до життя. У своїх творах письменниця в основному відобразила божественне суспільство. Вся її проза – це спонтанний запис стану, передача безперервно плінного духовного та тілесного життя людського «я». Письменниця не позбавляє своїх героїв сумління, її герої живуть цієї хвилини, але намагаються подолати свій егоцентризм здатністю кохати. Саме кохання і є мірилом їх індивідуальності, і тільки через це почуття письменниця перевіряє, чи відбувся її герой як особистість, чи ні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Мамедханова Н. Дж. Французский роман 70-90 –х годов XX века. Поиски новой концепции жизни героев. Баку, «ЭЛМ», 2001. 328с.
2. Саган Ф. Повести. М.: Скорина, 1991. 304 с.
3. Саган Ф. Смугная улыбка. Романы. Новосибирск, 1991. 254с.
4. Саган Ф. Сонячний промінь у холодній воді. К.: Рідна мова, 2019. 184 с.

Dubas Lesia. Motives of loneliness, alienation, seeking freedom in the prose of F. Sagan.

Introduction. The article considers the problems of love, love, freedom of choice in the prose of F. Sagan, which is the main purpose of writer creativity. The writer develops in his work the theme of loneliness, devastation, search for absolute freedom, which is associated with the struggle for survival, the tragedy of human existence. Existentialism prose writer, disclosure category «Being-death».

Purpose: investigate the prose of F.Sagan on the basis of early novels and later motives of loneliness, alienation, conflict of good and evil.

Results. In trying to unravel the psychological state of the characters, the writer uses an internal monologue, a reception of the author's conversation with the reader. The whole story is in the form of a detailed discussion monologue. F. Sagan through diversity of images indicates that love is the potential of every person. All people are able to reach the summit of love, but many of them close this path for themselves: some – for the sake of pleasure, others turn their lives into a pursuit of money, power, prestige. Hoping that this will come to a full existence. But this is another way, not always the right one. You can only fill yourself with love.

Originality. Man is increasingly governed by low-order values – spiritual callousness, gratitude, permissiveness, crossing all boundaries and norms, wealth and money at any cost. As a conclusion, this general order condemns people to spiritual loneliness. People are immersed in themselves, in personal affairs, worries, troubles. Communication between them atrophies, goes into dialogue. F. Sagan through diversity of images indicates that love is the potential of every person. All people are able to reach the summit of love, but many of them close this path for themselves: some - for the sake of pleasure, others turn their lives into a pursuit of money, power, prestige. Hoping that this will come to a full existence.

Conclusions. With the help of the constructed gallery of images, F. Sagan reflects the state of the contemporary intelligentsia. Its heroes protest against the impoverishment, the grayness of modern society with its consumerist attitude to life. This rejection of the down-to-earth environment forced the writer to portray a bohemian society in her works. All her prose is a spontaneous record of the state, the transmission of a continuously flowing spiritual, bodily intellectual life of «I». The writer does not exclude the category of conscience, her characters live in the moment, but try to overcome their self-centered ability to love. Love itself is a measure of their individuality, and it is only through this feeling that the writer so to speak, checks whether her character came as a person or not.

Keywords: love, loneliness, existentialism, psychological novel.